

SOĞUK SAVAŞ SONRASI BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN BARIŞI KORUMA/GÜÇLENDİRME MİSYONU VE TÜRKİYE

EMİROĞLU, Hüseyin-ÇAKIR, Faruk
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Soğuk Savaş sonrasında, dünyanın çok farklı noktalarında yaşanan sorunlar, BM'nin "barışı koruma ve güçlendirme" misyonunda çok büyük bir artışa doğurmuştur. BM tipi örgüt modelinin en önemli varlık nedeni, uluslararası barış ve güvenliği bozan veya bozması olası olayları/durumları tespit etmek ve çözmektir. Barışı koruma kuvvetinin oluşturulması ise, bu çözüm sürecinin en önemli sorunsalıdır. Ancak BM üyesi devletlerin 'ulusal çıkar ve egemenlik' temelli dış politika anlayışları, oluşturulması olası barışı koruma kuvveti karşısında, kendi ülkelerini nasıl konumlandıracaklarını belirlemektedir. Soğuk Savaş sonrası tek süper gücü ABD'nin, özellikle 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında 'önleyici savaş doktrini' çerçevesinde BM'ye biçmeye çalıştığı rolün en önemli boyutu, çok-uluslu barışı koruma kuvvetlerinin oluşturulması çabasıdır. Soğuk Savaş sonrasında küresel çıkarlarını korumak ve sürdürmek amacıyla dış politika üreten ABD, BM'yi de bu sürecin en önemli aracı kılmaya çalışmaktadır. ABD, uluslararası sistemde başat güç pozisyonunu koruma ve sürdürme için BM'yi yanına alma çabasının ötesinde, Türkiye gibi önemli bölge ülkelerinin de desteğini almak zorundadır. Türkiye'nin desteğinin alınmasında ise BM kararlarına dayalı olmak son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş sonrası dönem, BM Barışı Koruma/Güçlendirme Misyonu, Dünya Politikası, ABD, Türkiye.

ABSTRACT

Peace Keeping/Peace Enforcement Missions of Un After the Cold War and Turkey

In the Post-Cold War era a huge increase has been recorded in the number of UN's peace-keeping/peace-enforcement missions as a result of developments in various parts of the world. The main reason for the creation of an organization like the UN has been to determine what kind of developments/events may harm international peace and security and to remedy them. Part of the process of solving international security problems is peace-enforcement. However, when determining their position with regard to planned peace-enforcement missions, member-states of the UN act in line with their foreign policy objectives which are based on their perceptions of national security and sovereignty. Likewise,

the USA, the only superpower of the Post-Cold War era, tries to define the UN's mission in line with its doctrine of 'pre-emptive strike' especially after September 11, 2001. The most important aspect of American policy has been the creation of multinational peace-enforcement mission for that purpose, which may make the UN a means of protecting American interests world-wide. In addition to this effort, in order to maintain its hegemon position in world politics, the USA has to get the support of such regional countries as Turkey. For securing Turkish participation in an international activity, depending on a UN resolution is of crucial importance.

Key Words: Post-Cold War Era, The UN's Peace-keeping/Peace-Enforcement Mission, World Politics, USA, Turkey.

---1950-1989 arası dönemde BM'nin gündemi, büyük oranda blok liderleri ABD ve Sovyetler Birliği arasında her alanda yaşanan güç mücadelesinin yol açtığı gelişmeler ve 'sömürge ve emperyal' politikaların kalıntısı sorunların neden olduğu olaylarla doludur. I. Dünya Savaşı sonrası sömürgelerin bağımsızlaşması ve bu devletlerin örgüte üye olması, özellikle Afrika'da yeni bağımsızlaşan ülkelerin gerek komşu ülkelerle yaşadıkları çeşitli düzeylerdeki sorunlar, gerekse iç siyasal sistemlerindeki çatışmalar ve şiddet olgusu, BM'nin 'barışı koruma ve güçlendirme' misyonunun önemini ortaya çıkarmıştır. Ancak barışı koruma misyonlarında görev yapacak asbirlıkların temininden, ciddi mali kaynak sorunlarına kadar BM'nin sahip olduğu kısıtlılıklar, örgütün söz konusu misyonunu yerine getirmesinde en büyük engeli oluşturmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi (1989), ideolojik karşıtlığa dayanan bir güç mücadelesini bitirdiği gibi blok liderlerinin denetim gücünü de ortadan kaldırmıştır. 2 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın Kuveyt'e saldırmasına BM çerçevesinde karşılık verilmesi, örgütün kurulmaya çalışılan "yeni dünya düzeni"ndeki öncelikli rolünü ortaya koymuştur. 1990'dan itibaren Yugoslavya'nın parçalanma sürecine girmesinin yol açtığı gelişmeler, başta Afrika'da olmak üzere dünyanın çok farklı noktalarında yaşanan sorunlar, BM'nin 'barışı koruma ve güçlendirme' misyonunda çok büyük bir artışı doğurmuştur. BM tipi örgüt modelinin en önemli varlık nedeni, uluslararası barış ve güvenliği bozan veya bozması olası olayları/durumları tespit etmek ve çözmektir. "Kolektif Güvenlik" çerçevesinde barışı koruma kuvvetinin oluşturulması ise, bu çözüm sürecinin en önemli sorunsalıdır⁵⁵. Ancak BM üyesi devletlerin 'ulusal çıkar ve egemenlik' temelli dış politika yönelimleri, oluşturulması olası barışı koruma kuvveti karşısında, kendi ülkelerini nasıl konumlandıracaklarını belirlemektedir. Soğuk Savaş sonrasının tek süper gücü ABD'nin, özellikle 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında "önleyici savaş doktrini"

⁵⁵ Major-General R. M. Kupolati'nin de işaret ettiği gibi, BM Antlaşma metninde 'barışı koruma görevi' tanımlanmamıştır. Barışı koruma/güçlendirme misyonu, kolektif güvenlik kavramı çerçevesinde geliştirilen ve süreç içerisinde farklı boyutlar kazanarak devam eden bir eylemdir (Kupolati, 1999, 403).

çerçevesinde BM'ye biçmeye çalıştığı rolün en önemli boyutu, çok-uluslu barışı koruma kuvvetlerinin oluşturulması çabasıdır. Soğuk Savaş sonrasında küresel çıkarlarını korumak ve sürdürmek amacıyla dış politika üreten ABD, BM'yi de bu sürecin en önemli aracı kılmaya çalışmaktadır.

ABD, uluslararası sistemde başat güç pozisyonunu koruma ve sürdürme amacıyla, 21. yüzyılda kurgulamaya ve yürütmeye çalıştığı güç mücadelesinde, BM'yi yanına alma çabasının ötesinde, Türkiye gibi önemli bölge ülkelerinin desteğini almak zorundadır. Türkiye'nin desteğinin alınmasında ise BM kararlarına dayalı olmak son derece önemlidir. Üçüncü dünya ülkelerinden yükselen bütün itirazlara ve farklı düzeylerdeki önerilere karşın, çoğu zaman, uluslararası politika aktörlerinin küresel güç mücadelesinin hem bir alanı hem de bir aracı rolü üstlendirilen BM karşısında/içerisinde, Türkiye gibi bir bölgesel güç nasıl bir pozisyon belirleyecektir? Türkiye'nin belirleyeceği söz konusu pozisyon, 21. yüzyılda sadece kendi dış politika yönelimlerinde ve yönetiminde köklü bir değişimi doğurmakla kalmayacak; aynı zamanda, BM misyonlarının yeniden kurgulanmasında ve örgütün işlevsel bir görünüm kazanmasında ya da kazanamamasında büyük rol oynayacaktır.

Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası BM'nin artan barış koruma/güçlendirme misyonunun küresel güç mücadelesi ile hangi düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu ve Türkiye'nin bu süreçte belirleyeceği pozisyonların, söz konusu mücadelede yol açması olası sonuçları incelenecektir.

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Birleşmiş Milletler'in Barışı Koruma ve Güçlendirme Misyonu

Dumbarton Oaks Konferansı'nda Sovyetler Birliği, BM Güvenlik Konseyinde büyük güçlerin varlığının ve iş birliğinin, savaş dönemi ittifakı ile karıştırılmaması yönünde bir yaklaşım sergilemiştir. Büyük devletler, 43. madde çerçevesinde oluşturulması olası BM ordusu için yürüttükleri müzakerelerde çok farklı görüşler ileri sürmüşler ancak ortak bir uzlaşma noktası bulunamamıştır (söz konusu müzakereler için **Bkz.:** Hilderbrand, 1990: 136-149: 156-158: Jacobson, 1995: 177-178). Uluslararası barış ve güvenliğin "dört polis yaklaşımı" ile sağlanacağını düşünen ve bu bağlamda Sovyetler Birliği ile iş birliğine çok büyük önem veren ABD Başkanı Franklin Roosevelt'in 12 Nisan 1945 tarihinde ölümü, iki ülke ilişkilerindeki soğumanın ve kopmanın bir başlangıcı olarak alınabilir (Roosevelt'in dört polis yaklaşımı için **Bkz.:** Hoopes and Brinkley, 1997: 118).

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında (1947-1950) BM örgütü, Genel Sekreteri Trygve Lie'nin girişimleriyle, krizlerin aşılmasında ve/veya çözüme kavuşturulmasında önemli rol oynamıştır. Genel Sekreter Lie'nin, Sovyetler ve Komünist Çin destekli Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması sonrasında izlediği aktif çizgi, Sovyetler Birliği'nde ciddi rahatsızlık doğurmuştur. Sovyetler, Lie'nin tekrar Genel Sekreter olmasını veto etmiştir. Lie'nin yerine Dag Hammarskjöld getirilmiştir. Hammarskjöld'ün, Süveyş krizi ve Kongo

gelişmeleri sürecinde sergilediği diplomatik yaklaşımlar, selefının akıbetine uğramasına yol açmıştır. Özellikle Hammarskjöld, UNEF ve ONUC gibi uluslararası barışı koruma kuvvetlerinin oluşturulmasında önemli rol oynamıştır (Gönlübol, 1975: 296-299; Bennet, 1995: 145). Burada vermiş olduğumuz örneklerle dikkat çekmeye çalıştığımız husus şudur: Soğuk savaşın en şiddetli olduğu 1950-1960 döneminde, uluslararası sistemin iki kutuplu yapısının izdüşümünün BM örgütlenmesine ve organlarına yansımış olmasıdır. Ancak MC'de İngiltere ve Fransa'nın daha merkezî rolü karşısında, örgütü kendi dış politikasını gerçekleştirmenin bir aracına dönüştüremeyen Almanya, İtalya ve Japonya gibi devletlerin örgütten ayrılmaları benzeri bir dış politika yaklaşımını Sovyetler Birliği sergilememiştir. Sovyetler, soğuk savaş döneminde sık sık BM'yi ABD çizgisinde davranmakla suçlamasına karşın ve BM örgütüne hazırlanan uluslararası barışı koruma ve güçlendirme misyonlarını ABD emperyalizminin bir uzantısı olarak nitelemesine ve çoğu zaman da veto mekanizmasını çalıştırarak sistemi tıkamasına karşın, hiçbir zaman sistem dışına çıkmamıştır. Çünkü Sovyetlerin sistem dışına çıkması, bir yönüyle BM sisteminin çökmesine yol açarak, 'köklü bir güvenlik krizini' yaratacaktır. Kısaca soğuk savaş dönemi boyunca, 19. yüzyıldaki bir 'Avrupa uyumu' tarzı iş birliğinden bahsetmek olanağı yoktur, ancak sistem de tıkanmamıştır. Bu dönemde, BM'nin rolü ve girişimleri oldukça sınırlı kalmıştır (Vayrynen, 1985: 191-193).

1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve iki kutuplu dünya sisteminin sona erışı yeni bir dönemi başlatmıştır. Soğuk savaşın galibi ABD, kapitalist dünya sisteminin ilkeleri ve kurumları olmuştur. Sovyetler Birliği'nin süper güç statüsünü kaybetmesi ile birçok coğrafi bölgede güç boşlukları ortaya çıkarmıştır. Çünkü ABD karşısında, Sovyetlerin oluşturduğu denge pozisyonu ve alternatif örgütlenmeler ortadan kalkmıştır. Bu süreçte ABD ve Batılı ülkeler tarafından oluşturulan bölgesel nitelikli örgütlenmeler, yeniden yapılanma ve görev tanımlanmasıyla siyasal varlıklarını korumaya çalışırken; BM, yeni dönemde de evrensel nitelikli tek örgüt olmaya devam etmiştir. Uluslararası politikada blok denetiminin ya da dengesinin ortadan kalkmasıyla birlikte, yeni çatışma alanları ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, söz konusu çatışma alanlarının, uluslararası barış ve güvenliğe yönelttikleri tehditlerin karşılanması, önlenmesi ve denetlenmesinde BM'nin barışı koruma ve güçlendirme misyonunun giderek artan bir önem kazandığı ve nitelik değiştirdiği görülmüştür. Özellikle Birinci Körfez krizinde BM şemsiyesi altında 'kolektif güvenlik' eyleminde sağlanan başarı, barışı koruma/güçlendirme misyonlarının artmasında rol oynamıştır (Haas, 1994: 243-244; Ryan, 2000: 111-112). Ancak BM'nin yapısal sorunları, örgütün manevra alanını oldukça daralttığı gibi; uluslararası sistemde belirleyici konumda gözüken devlet(ler)in dar ulusal çıkarlarının bir aracına dönüşme tehlikesine yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası planlamacıların, MC'leşme olarak ifade ettikleri tehlike, bu aşamada BM için de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrası BM'nin uluslararası barışı koruma ve güçlendirme misyonlarını iki ayrı dönem ve kategoride incelemek mümkündür.

Zaman olarak

1. Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1989 ile 11 Eylül 2001 arası dönem,
2. 11 Eylül 2001 sonrası dönem.

Kategorik olarak

1. 1948'den günümüze kadar geçen süreçte oluşturulan klasik barışı koruma ve güçlendirme misyonları.
2. Soğuk Savaş sonrası geliştirilmeye çalışılan barışı koruma ve güçlendirme misyonları.

Söz konusu dönemlerin ve kategorilerin incelenmesinde, dünya siyasal sisteminde 'statüko'nun korunması' çabasının değişmezliği, değişen uluslararası politika ortamına ve gerçekliklerine karşın 'güvenlik perspektifi'nin vazgeçilmezliği ve 'ulusal çıkar' kavramının belirleyiciliği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu noktaları vurgulamamızın nedeni, BM yapılanmasının doğasıdır. BM, birçok bölgesel güvenlik örgütü gibi uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden/bozan uyuşmazlıklar/saldırıları karşısında otomatik harekete geçen bir mekanizma değildir. Yukarıdaki satırlarda ifade ettiğimiz hususlar, BM üyesi devlet davranışlarını şekillendiren unsurlardan en çok öne çıkmış olanlardır.

Soğuk Savaş'ın Sona Erdiği 1989 ile 11 Eylül 2001 Arası Dönemde Birleşmiş Milletlerin Barışı Koruma ve Güçlendirme Misyonları

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, dünya siyasal sisteminde doğurduğu köklü yapısal değişikliğin ötesinde, bir önceki dönemde blok liderlerinin ve ideolojik dünya algısının örttüğü, baskıladığı, denetlediği 'ulusalci' eğilimleri ve/veya 'mikro' milliyetçilikleri ortaya çıkarmıştır.⁵⁶ Soğuk Savaş dönemi BM barışı koruma ve güçlendirme misyonları, büyük oranda, I. Dünya Savaşı güç alanları oluşturma politikasının yol açtığı ya da sömürgelerin bağımsızlaşma süreci ve hemen sonrasında çıkan uyuşmazlıklarda önemli rol oynamışlardır.⁵⁷ Örneğin,

⁵⁶ 1990 sonrasında iç savaş yaşayan ülke sayısında bir patlama yaşanmış, barışı koruma misyonlarına yönelik talep artmıştır. Örneğin, 1980'de BM barışı koruma misyonlarının harcamaları 190 milyon dolar iken, 1994'te 3,5 milyar dolara yükselmiştir. Söz konusu harcamaların artmasında, geleneksel BM barış koruma misyonlarının görev alan ve tanımlarında yaşanan değişimin de etkisi olmuştur (Shimizu and Sandler, 2002, 651-653).

⁵⁷ Clive Archer, BM'nin kuruluşunun ilk sekiz yılında, ABD dış politikasının bir aracı olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Ancak örgüt, daha sonra yavaş yavaş bu tür bir görünümünden kurtulma çabası içine girmiştir. Özellikle Dag Hammarskjöld'ün bu yönde çabaları olmuştur. Ancak ABD, örgütü kendi dış politika amaçları için kullanmaktan vazgeçmemiştir (Archer, 1992, 136-138). Sömürgelerin bağımsızlaşmasıyla BM üye profiline değişmesinin örgüt yapılanmasına etkisinin yol açtığı sonuçlar, Amerikan siyasal seçkinlerinin ve kamu oyunun

Kore sorunu, Kıbrıs sorunu, Süveyş krizi, Kongo olayları, Arap-İsrail sorunu, Hindistan-Pakistan'ın 1948'den itibaren Keşmir üzerindeki denetim sorunu vb. uyuşmazlıklar sömürge dönemi kalıntısı sorunlardır. Söz konusu uyuşmazlıklarda/sorunlarda BM yapılan anlaşma, antlaşma, ateşkes vb eylemlerin izlenmesi sürecinde taraflar arasına girerek barışı koruma kuvveti misyonu (peace-keeping mission); uluslararası barış ve güvenliği bozan uyuşmazlıkları denetim altına almak, barış düzenini yeniden kurmak amacıyla –gerektiği takdirde askerî kuvvet kullanarak–, barışı güçlendirme misyonu çerçevesinde (peace-enforcement/peace-making mission), uluslararası asyaptırımlara başvurmaksızın şiddetin frenlenmesinde çok önemli rol oynamıştır. BM'nin, Roosevelt'in işaret ettiği polisiye görevini yerel düzeyde, özellikle çözüm dönemi süresince yerine getirmesinde, ABD ve Sovyet çıkarlarının bir noktada yaklaşması etkili olmuştur. Bunun yanında BM, bu rolünü oynamasında çok önemli finansman sorunları yaşanmasına karşın, kurucu Antlaşmasının bu noktada kendisine yüklediği görev ve sorumluluğu yerine getirmeye çalışmıştır. Ancak şu nokta tekrar belirginleştirilmelidir ki, BM sistemi, uluslararası barış ve güvenliği bozan veya bozması olası uyuşmazlıklar karşısında, otomatik harekete geçen bir mekanizma değildir. Büyük güçlerin çıkarlarının yaklaşması, yüksek düzeyde faydalı bir araca dönüşmesinin önemli bir şartı olarak gözükmektedir. Soğuk Savaş döneminde bu çıkar yaklaşmasının sağlanmasındaki zorluk, BM'nin de bu süreç boyunca sınırlı bir rol oynamasına yol açmıştır (Ziring-Riggs-Plano, 2005: 256; Vayrynen, 1985: 191-193).

Irak lideri Saddam Hüseyin, dünya siyasal sistemindeki köklü değişimin gölgesinde kalacağını düşündüğü yayılcı dış politikasının bir uzantısı olarak, 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında ilhaki, ABD Başkanı George Bush tarafından 'yeni dünya düzeni ve ilkeleri'nin ilan edilmesine yol açmıştır. Başkan Bush, Saddam Hüseyin'in yayılcı dış politikasını, 'Adolf Hitler'in dış politikasına benzetirken; yeni dünya düzeninde bu tür eylemlere, geçmişte olduğu tarzda yaklaşmayacaklarını ifade etmiştir (**News Digest for August**, 1990: 37638).

Başkan Bush'un ilan ettiği yeni dünya düzeni ilkelerinde uluslararası hukuka aykırı eylemlerin cezalandırılmasının, uluslararası barış ve istikrarın sağlanmasının en önemli aracı olarak BM'nin ön plana çıkarıldığı görülür. Bu dönemde, BM'nin ön plana çıkarılmasını, örgüt organlarında geçmiş dönemde 'veto' nedeniyle yaşanan tıkanmaların yerini, bir 'uyum'un almış olmasında görebiliriz. Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinden Fransa, Sovyetler (daha sonra Rusya Federasyonu), Çin, çoğu zaman, bu organda ABD dış politika uygulamalarına karşıt pozisyonlarını ortaya koymalarına karşın, 2 Ağustos 1990 sonrasında bu eğilimlerini önemli oranda terk etmişlerdir (Thalakada, 1997, 91, 97). Bu, örgüt tarihinde bir ilktir (Arend and Beck, 1993: 54-55). Güvenlik

---

BM'ye olan desteğinin belirli oranda azalması, eleştiri ve ilgisizliğin artması sonucunu doğurmuştur. 1990 sonrası artan maliyetler, bu yöndeki tartışmaları daha da arttırmıştır (Bennett, 1991, 758-760).

Konseyi'nin daimî üyeleri, BM Antlaşmasının 41. maddesi çerçevesinde alınan, ekonomik ve siyasal yaptırım kararlarını; sorunun diplomasi aracıyla çözülememesi üzerine, 42. maddesine dayanarak alınan askuvvet kullanımı kararını desteklemişlerdir.⁵⁸ Güvenlik Konseyi, bir BM AsKomutası yaratarak karşılık vermek yerine, Kore olayında olduğu koalisyon kuvvetlerini yetkilendirmiştir (Haas, 1994: 245; Murphy, 1995: 282-283). BM kararlarına dayanan ABD liderliğindeki müttefik askerî harekâtı, 17 Ocak 1991'de başlatılmıştır. Irak Hükûmeti, 27 Şubatta Kuveyt konusundaki BM Güvenlik Konseyi kararlarını şartsız olarak kabul ettiğini ilan etmiştir. 28 Şubatta, müttefik askerî harekâtı askıya alınmıştır (**News Digest for August 1990**: 37990). 3 Nisan 1991 tarihinde Irak'ın BM Güvenlik Konseyinin ateşkes teklifini ve koşullarını içeren **687 sayılı** kararını kabul etmesiyle⁵⁹ koalisyon kuvvetleri, Saddam Hüseyin'in devrilmesi hariç hedeflerine ulaşmışlardır. Nisan 1991'den sonra BM, özellikle 36. paralelin kuzeyindeki "uçuşa yasak bölge"nin denetlenmesinde, Irak'taki biyolojik, kimyasal ve nükleer silahlarının varlığının tespitinde önemli rol üstlenir. Bunun yanında, BM Irak-Kuveyt Gözlemci Misyonu (UNIKOM), zaman içinde ölçeği küçültülse de, Temmuz 2006'ya kadar Irak-Kuveyt sınırının gözlenmesi ve silahsızlandırılmış bölgeye yönelik ihlallerin caydırılmasına yönelik bir görevi yerine getirmiştir (Ziring, Riggs, Plano, 2005: 237-238). Irak'ın yenilgisi sonrasında Kuzey Irak'ta patlak veren Kürt isyanına karşı merkezî ordunun saldırısı sonrası, gelişen insani trajediyi önlemek amacıyla bölgeyi denetim altına alan ABD, insani müdahale çağrısı yaparak BM'yi devreye sokmaya çalışmıştır. Çünkü, ABD'nin bir devletin egemenlik haklarını ihlal ederek tek taraflı giriştiği eylemler, Rusya ve Çin'in tepkisini çekmektedir (Haas, 1994: 246-247).

Irak'ın Kuveyt'e saldırısı, ideolojik boyutu olmamasına, Güvenlik Konseyinde ABD girişimleriyle alınan kararların bir itirazla karşılaşmamasına, ABD liderliğindeki müttefik kuvvetlerin askerî harekâtının BM yetkilendirmesine dayalı olmasına karşın; yeni dünya düzeninde ABD dış politika önceliklerine yönelik seslerin susturulmasında çok yönlü bir işleve sahip olmuştur. Arap dünyasının parçalanmışlığı derinleşmiş, petrol önemli bir dış politika aracı olmaktan çıkarılmış, en önemlisi Orta Doğu bölgesinde asvarlığı artarken, buna yönelik itirazlar büyük oranda kesilmiş veya bastırılmıştır. ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzeninin inşasını Asya-Pasifik eksenli bir gelişme ile başlatırken; Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzeni inşasını Orta Doğu eksenli bir gelişmeye dayanarak başlatmıştır. Yeni dünya düzeni inşası öncesinin köşe taşları konumundaki her iki olayda da

⁵⁸ Arend ve Beck'in çalışmalarında belirttikleri gibi, Irak'ın Kuveyt'e saldırısı sonrası alınan Güvenlik Konseyi kararlarında açıkça 'kuvvet' kelimesi kullanılmamasına karşın, 'gerekli bütün araçlar' ifadesi, olası kuvvet kullanımını içermektedir (Arend and Beck, 1993: 54).

⁵⁹ Ernst B. Haas, Güvenlik Konseyinin 687 sayılı kararının içerdiği, Irak'ın silahlarının kontrolü ve silahsızlandırılması görevini, en dikkat çekici bir yenilik olarak nitelermektedir (Haas, 1994: 245).

ABD'nin BM şemsiyesi altında, kendi liderliğinde girişilen askerî harekâtlara bir meşruiyet sağlamaya çalıştığı açıktır (Uluslararası İlişkilerde BM'nin meşrulaştırıcı rolü için **Bkz.:** Claude, 1994: 193-196). Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikada etkisini arttırmaya çalışan AB ve Asya-Pasifik'te Çin'in, 21. yüzyılın büyük ekonomik rekabet ortamında başarılı olmalarının en önemli şartının 'enerji kaynaklarına ulaşılabilirlik' olduğu düşünülürse, ABD'nin 21. yüzyıla enerji kaynakları üzerindeki denetimini arttırarak girmesinin önemi anlaşılır. Bu bağlamda, Roosevelt'in 'dört polisi, tek polis' olarak BM şemsiyesi altında ABD dış politikasına meşruiyet kazandırmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası, BM barışı koruma kuvvetlerinin görev üstlendiği en önemli yerlerden birisi eski Yugoslavya topraklarıdır. Haziran ve Temmuz 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık ilanı ile bölgedeki çatışma olasılığı artmıştı. Sırp-Hırvat savaşının bir ateşkes ile sonuçlanmasını takiben, ateşkesi nezaret etmek için Hırvatistan'da bir BM Koruma Kuvveti (UNPROFOR) konuşlandırıldı. Hırvatistan'a BM kuvvetlerinin yerleştirilmesinden sonra Sırbistan, Sırp nüfusun en yoğun olduğu Bosna-Hersek Cumhuriyetine yönelik askerî harekâta ağırlık vermiştir. 1991 sonbaharından itibaren Boşnak-Sırp savaşının gittikçe şiddetleneceğinin belirtileri olmasına karşın, BM Güvenlik Konseyi yeni bir barış koruma kuvveti konuşlandırılmasını yetkilendirmede isteksiz davranmıştır. Çünkü büyük bir barış koruma kuvvetinin oluşturulması ciddi bir finansman sorunu ortaya çıkarıyordu. Batılı ülkeler de bu tür misyonlara katılımda isteksizdi (Ziring, Riggs, Plano, 2005, 239-240; Neack, 1995: 185). Ancak artan çatışmalar üzerine BM Güvenlik Konseyi 12 Şubat 1992 tarihinde aldığı **743 sayılı** kararlar, UNPROFOR'un karargahının Bosna-Hersek'te kurulabileceği ve sınırlı bölgelerde devriye faaliyetlerini yürütebileceği ifade edilmiştir (**The Yearbook of UN's**, 1992: 344-349). 3 Mart 1992'de Bosna-Hersek'in de bağımsızlık ilanı üzerine, artan çatışmalara karşın, döneminin en büyük barış koruma kuvveti oluşturulmuştur. Askerlerinin ağırlıklı kesimi Avrupa ülkeleri tarafından sağlanan UNPROFOR'un misyonu, savaşan taraflar arasına girerek, sahip olduğu hafif silahlarla barışçıl niyetlerine savaşanları ikna etmektir. Görevi, taraf tutmaksızın, çatışma düzeyini yavaşlatarak ve azaltarak, barış sürecinin ilerlemesine katkıda bulunmaktır. Ancak, ilan edilmiş tarafsızlığına ve barışçıl temsiline karşın UNPROFOR, askeri, siyasal, sözlü ve psikolojik olarak, özellikle Sırp tarafının saldırılarına uğramıştır (Ziring, Riggs, Plano, 2005: 240).

8 Ocak 1993 tarihinde Bosnalı Bakan Hakkı Turaylic, UNPROFOR'un gözetiminde iken, Sırp militanlar tarafından alınmış ve öldürülmüştür. BM, Güvenlik Konseyi'nin 25 Eylül 1991 tarihinde aldığı ve Bosna-Hersek de dâhil olmak üzere Yugoslavya'ya silah ambargosunu içeren **713 sayılı** kararına karşın, Sırbistan'a çok farklı kanallardan silah akışını bir türlü kontrol altına alamamıştır. BM, Sırbistan'a kaçak silah akışını kontrol edemediği gibi güvenli bölge olarak ilan ettiği alanlardaki katliamları önleyememiş, toplama kamplarında kadınlara yönelik sistematik tecavüzlerin önüne geçememiş, 19

Nisan 1994'te Bosnalı Sırların, Lukavica'da UNPROFOR denetimindeki ağır silahları ele geçirmelerine de engel olamamıştır (**The Yearbook of UNs**, 1993: 440-450). En sonunda Sırlar, Mayıs 1995'te olası bir hava harekâtına karşı canlı kalkan olarak kullanılmak üzere, 300'ün üzerinde UNPROFOR görevlisini de kaçırmıştır. 4 Haziran 1995'te söz konusu rehinelere serbest bırakılmasına karşın, uluslararası toplumdan gelen baskılara meydan okurcasına, Ağustos 1995'te Pale'de pazaryerine attıkları bir top mermisi ile en az 35 kişinin ölümüne yol açmışlardır. Ağustos 1995'te ABD'nin devreye girmesi ve NATO hava bombardımanı sonucunda Sırbistan, müzakere masasına oturmuştur. 21 Kasım 1995'te ABD'nin Ohio eyaletinde Dayton'da başlayan müzakereler sonuç vermiş, Dayton Anlaşması 14 Aralık 1995'te Paris'te imzalanmıştır (**Holbrooke**, 1999).

Sırbistan-Bosna-Hersek Savaşı'nın önlenmesinde, durdurulmasında ve çözüme ulaştırılmasında AB gibi BM de başarılı bir performans sergileyememiş ve çok sayıda eleştiri ile karşı karşıya kalmıştır. Dayton Anlaşması'ndan sonra da bölgede Sırp saldırganlığını frenlemek için büyük çoğunluğunu tam teçhizatlı ve gerektiği takdirde silahlı mücadeleye girişebilecek olan ABD askerlerinin oluşturduğu Bosna-Hersek Barışı Koruma Misyonu (UNMIBH) ve çatışmaların bağımsızlaşan cumhuriyetlerden Makedonya'ya da sıçraması olasılığına karşı BM Önleyici Konuşlandırma Kuvveti (UNPREDEP) oluşturulmuştur (Ziring, Riggs, Plano, 2005: 24; Güvenlik Konseyinin **983 sayılı** kararı için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/094/33/PDF/N9509433.pdf? Open Element>). Oluşturulmasından Çin ve Rusya'nın ciddi rahatsızlık duyduğu UNPREDEP'in en önemli misyonu, komşu Sırbistan'daki gelişmeleri izlemektir. Çünkü Sırbistan'ın 1989'da özerkliğini kaldırdığı Kosova eyaletinde meydana gelecek gelişmelerin % 25-30 civarında etnik-Arnavut nüfus barındıran Makedonya'ya yayılması olasılığı, UNPREDEP'in konuşlandırılmasının öncelikli nedenleri arasındadır. Önleyici BM barış koruma misyonunun ilk örneği UNPREDEP bünyesinde ABD, 600 kişilik aspersonel ve 300 kişilik bir askerî birim görevlendirmiştir (Ziring, Riggs, Plano, 2005: 241).

Böylece 1995 yılı sonu itibarıyla ABD, NATO kuvvetlerinin doğrudan sahada yer alması ile, bundan sonra Balkan gelişmeleri karşısında kayıtsız kalmayacağını, bölgedeki uyuşmazlıkların yatıştırılmasında ve kontrol altında tutulmasında daha doğrudan bir rol üstleneceğinin işaretini vermiştir. ABD, Irak'ın Kuveyt'e saldırısı sonrası Orta Doğu'daki varlığını pekiştirirken; Sırbistan'ın Bosna-Hersek'e yönelik yürüttüğü savaş neticesinde, tarihsel olarak en önemli coğrafi geçiş bölgelerinden biri olan Balkanlar'daki etkisini arttırmıştır. Her iki savaşta da çözüm, BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi çerçevesinde ABD'nin üstün asgücü sayesinde bulunmuştur. Özellikle Bosna-Hersek savaşı sürecinden AB ve BM büyük bir yıpranma ile çıkarken, ABD'nin prestiji artmıştır. Ancak ABD, meşruiyet ve güvenlik maliyetlerinin

paylaşılması bağlamında AB ve BM'yi çözüm sonrası süreçte de devrede tutmaktadır.

BM'nin Bosna-Hersek savaşı boyunca, bir uluslararası politika aktörü olarak etkisiz kalması ve/veya ABD, AB gibi diğer aktörlerle yeterli iş birliği çabası göstermemesinde örgütün iç dinamiklerinin de büyük rolü vardır. Bu noktada, Bosna-Hersek sorunu süresince, dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali, son derece pasif bir tutum sergilemiştir. ABD Başkanı Bill Clinton'ın Bosna-Hersek sorunu konusunda özel temsilci olarak atadığı Büyükelçi Richard Holbrooke da 'Bir Savaşı Bitirmek' başlıklı çalışmasında Genel Sekreter Ghali'yi suçlamaktadır. Benzer bir eleştiri Boşnak lider Aliya İzzetbegović tarafından da yapılmıştır. Ancak Ghali'nin tutumunda, Rusya ve Çin'in yanında, önemli AB ülkelerinden İngiltere ve Fransa'nın da Sırbistan'ın bombalanmasına karşı olmaları etkili olmuştur (Holbrooke, 1999: 71, 90-91, 127, 132, 139, 164; Begovic, 2003: 259).

BM, barışı koruma misyonunun Balkanlarda uğradığı bütün başarısızlıklara rağmen, Dayton Anlaşması sonrasında bölgede büyük oranda UNPROFOR'un görevlerini devralmak üzere kurduğu (UNMIBH-Bosna-Hersek'de BM Gözlemci Misyonu, UNMOP-Prevlaka'da BM Gözlemci Misyonu, UNCRO-BM Güven Kurma Harekâtı, UNTAES-Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium için BM Geçici Yönetimi) yeni misyonların başarısı ve NATO'nun desteği ile kısmi olumlu bir imaj sahibi olmuştur. Ancak Bosna-Hersek Savaşı ile aynı dönemde yaşanan bir başka BM barışı koruma misyonu tam anlamıyla başarısız olmuştur⁶⁰. BM'nin Somali iç savaşını gözlemek ve sona erdirmek amaçlı girişimleri Nisan 1992'de, elli kişiden oluşan silahsız Somali'de BM Harekâtı (UNOSOM I) isimli bir asgözlemci grubu oluşturmasıyla başlamıştır. Somali'ye yönelik BM barışı koruma misyonunun ve ABD'nin bu misyona verdiği desteği, 11 Eylül 2001 sonrası Afganistan'a karşı girişilen eylemin bir öncüsü olarak nitelenebilir. Bu dönemde Somali, 'başarısız veya zayıf devletler' (failed and weak states) olarak nitelenen devletlerin tüm özelliğine sahiptir (başarısız ve zayıf devletler ve BM müdahalesi için **Bkz.:** Langford, 1999: 59-79). Güçlü ve etkili bir merkezî yönetim yoktur. Somali halkı, yerel savaş beylerinin (warlord) mücadelelerinin ortasında kalmış, iç savaş ortamında varlık mücadelesi vermekte, büyük yoksunluklar içinde yaşamaktadır (Somali halkının yaşadığı zorluklar ve müdahale için **Bkz.:** Cohen, 1994).

Başkan Bush, Somali'nin iç savaş içerisindeki bu durumunu dikkate alarak, o güne kadar görülmemiş bir adım atarak ABD kuvvetlerinin insani yardım

⁶⁰ Eski BM Genel Sekreter Yardımcılarından Marrack Goulding, soğuk savaş sonrasında BM'nin 25 Afrika ülkesinin 15 tanesinde barışı koruma ve güçlendirme/oluşturma misyonu çerçevesinde görev yaptığını belirtiyor. Barışı koruma misyonlarının sayısı, barışı güçlendirme/oluşturma misyonlarından daha fazladır çünkü, ikincisinde çok büyük başarısızlıklar yaşanmıştır. Örneğin Somali ve Rwanda'da yaşananlar, BM'nin itibarına çok büyük darbe vurmuştur (Goulding, 1999: 155, 161, 163-164).

çerçevesinde bu ülkeye gönderilmesi emrini verdi. ABD liderliğinde bir BM Görev Kuvveti (UNITAF) ve kurtarma programı oluşturuldu. 1993 yılında savaşı taraflarla bir uzlaşma zemini oluşturmak amacıyla, bir uzlaşma konferansı düzenlendi. BM Genel Sekreteri Ghali, Güvenlik Konseyinin onaylamasıyla, UNOSOM I'nin misyonunu UNOSOM II olarak genişletti. UNOSOM II'nin misyonu, barışın korunmasından barışın sağlanmasına yönelik eylemleri içeren büyük bir değişim içeriyordu (Ziring, Riggs, Plano, 2005, 243). Bu noktada Somali örneği, insani yardım alanında uluslararası toplumun otoritesinde görülmemiş bir artışı içeriyordu (Donnelly, 1994: 216-217). Genel Sekreter Ghali, UNITAF'ın başlangıçtaki başarılarından etkilenmiş, BM'yi Somali'de merkezî bir hükümet kurma görevini üstlenmeye zorlamıştır. Genel Sekreter, bu amacın gerçekleştirilmesi için militanların silahsızlandırılması çağrısında bulunmuştur. Ocak 1993'te ABD başkanlığına Bill Clinton'ın gelmesi ve BM ile birlikte çalışmaya çok daha istekli olması, Ghali'nin Somali sorununa eğilmesinde etkili olmuştur (Genel Sekreter Ghali'nin Ocak/Mart 1993'te Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporlar ve Konsey kararları için **Bkz.: The Yearbook of UNs**, 1993: 288-303).

Mayıs 1993'te UNITAF UNOSOM II'nin denetimi altına konulmuştur. Ancak Somali gelişmeleri, başlangıçtaki seyrini izlememiştir. Güvenlik Konseyi'nin **794 sayılı** kararında, '(...) mümkün olduğu kadar çabuk Somali'de insani kurtarma harekâtı için ortamı güvenli hâle getirmek.' olarak tanımlanan harekâtın amacının yerine, savaşı tarafların bazısını silahsızlandırmak gibi girişimler, siyasal eylemler olarak değerlendirilmiştir. UNITAF kuvvetleri ve Somali halkı arasındaki ilişkiler gittikçe gerginleşmiştir. Sonuçta, UNITAF kuvvetleri çatışmanın bir tarafı gibi algılanmaya başlanmış ve kendilerine buna uygun davranılmıştır (Semb, 2000: 484; Thakur, 1994: 395-398). Haziran 1993'te saldırılar doğrudan BM kuvvetlerine yönelmeye başlamış ve UNOSOM II üyesi, 23 Pakistan aspusuya düşürülerek öldürülmüştür. Bu saldırıyı düzenleyen isyancı liderlerden Muhammet Farah Aidid, Güvenlik Konseyi tarafından tutuklanması ve cezalandırılması yönünde yapılan çağrıya karşın, yakalanamadığı gibi BM hedeflerine saldırılar düzenlemeye devam etmiştir. Yine bu süreçte, ABD helikopterlerinin düşürülmesi, askerlerinin esir edilmesi ve sokaklarda sürüklenerek parçalanması önemli sonuçlar doğurmuştur. Genel Sekreter Ghali'nin isteklerinin tersine ABD, "ulus inşası" ile (nation building) ilgilenmeyeceğini ve yeni bir Somali Hükümeti'nin yaratılmasında bir rol oynamayacağını ilan etmiştir. Başkan Clinton, Somali'deki ABD varlığına son verme kararı almış ve UNITAF misyonu dağıtılmıştır. ABD askerlerinin geri çekilmesinden sonra, Güvenlik Konseyi geçirmiş olduğu bir kararla UNOSOM II'nin dağıtılması çağrısında bulunmuştur. Böylece, BM'nin barış koruma ve oluşturma misyonu, uğradığı büyük başarısızlık sonrası, Mart 1995'te sona ermiştir (Ziring-Riggs-Plano, 2005: 243-245; Semb, 2000: 485).

Afrika'nın doğusunda son derece stratejik bir coğrafi konumda (Kızıldeniz'in çıkışı olan Aden Körfezini, Arap yarımadasını, Umman Denizini,

Hint Okyanusunu denetleme olanağına sahip, Afrika'nın doğudaki kapısı vb. jeopolitik avantajları) bulunan Somali'de⁶¹ merkezî bir hükümetin oluşturulması, ABD liderliği açısından getireceği prestijin ötesinde, stratejik bir iş birliği kurabileceği bir yönetimin oluşturulması anlamına geliyordu. Bu yönde sağlanacak başarı, benzer sorunlar yaşayan ülkeler açısından da bir 'emsal' teşkil edecekti. ABD'nin, bağımsızlıkları sonrası halkıyla barışık merkezî yönetim oluşturmakta başarısız Somali benzeri ülkelerde, BM misyonlarıyla sağlayacağı başarı, soğuk Savaş sonrası 'büyük tasarım'da bir ilerleme olarak görülebilecektir. Ancak Somali başarısızlığı, ABD'nin bu yöndeki misyonlara yönelik gerek mali katkı açısından, gerekse askatki açısından olumsuz etkide bulunmuştur. Ancak Bosna-Hersek sorunu karşısında çok pasif bir tutum takınan ve çok önemli başarısızlıklar yaşayan BM ve Genel Sekreteri Ghali'nin, aynı dönemde, ABD'yi çok daha sorunlu bir bölgede, daha iddialı bir misyonda görev üstlenmeye teşvik etmesini anlamak zordur.

Burada belki şu çözümlenmeyi yapmak olasıdır: Bosna-Hersek sorununun çözümünde, AB ve BM başarısız olmuştur. Aynı zaman diliminde ABD ve BM, Somali'de büyük bir başarısızlık yaşamıştır. Mart 1995'te UNOSOM II misyonuna son verilirken ABD'nin, bu tarihten itibaren Bosna-Hersek sorununa çok daha fazla ağırlık vermeye başlaması, son derece anlamlıdır. Çünkü aynı zaman süreci içerisinde Bosna'da da uğranılacak bir başarısızlık, BM ile birlikte ABD'nin prestijinin de çok fazla sarsılması sonucunu doğurabilecektir. Ağustos 1995'te Çin, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın karşı çıkmasına ve BM Genel Sekreteri Ghali'nin çekinceli tutumuna karşın, ABD'nin Sırbistan'ın bombalanmasını, Holbrooke'un ifadesi ile, NATO içerisinde bir bürokratik kararlar başlatması, çok önemlidir. Yine Holbrooke'un "(...) *NATO'nun kırk beş yıllık tarihinde gelmiş geçmiş en büyük askerî harekâtı savunur durumdaydı*" ifadesi, ABD'nin örgüt içinde aldığı inisiyatif'in boyutunu göstermektedir (Holbrooke, 1999: 127). Bir yönüyle de ABD askerî müdahale yönünde attığı stratejik adımla, inisiyatif almamanın doğuracağı prestij kaybının ve küresel güç pozisyonunun sorgulanmasının önünü kesmek istemiştir. ABD'nin bu yöndeki adımlarına, Fransa, Çin ve Rusya'nın karşı çıkması da son derece anlamlıdır (Yeltsin, 2000, 225). ABD, dış politika stratejisinde, BM'ye önemli bir rol biçtiğinden, örgütün bütünüyle bir prestij kaybı sürecine girmesine de izin vermemektedir. ABD dış politikasında BM'ye yönelik algı, örgütün yapılandırılması müzakerelerinde Sovyet tarafında hâkim endişeleri haklılaştırmaktadır (Dumbarton Oaks müzakerelerinde tarafların endişeleri için **Bkz.:** Hilderbrand, 1990: 137; Jacobson, 1995: 178).

⁶¹ Herman J. Cohen, soğuk savaş döneminin ideolojik güç mücadelesinde önemli bir yer işgal eden Somali'nin, soğuk savaş sonrasında önemini yitirdiğini ifade etmektedir. Cohen, bu değişime rağmen, BM koridorlarındaki diplomatların, Somali'de yaşayanlara gözlerini kapayamayacaklarını ileri sürüyor (Cohen, 1994, 51). Ancak Ernst Haas'ın belirttiği gibi, insani müdahalede yerel düzeydeki etkiler hesap edilmeli ve egemenlik konusundaki endişeler giderilmelidir (Haas, 1994, 216).

BM barışı koruma ve güçlendirme misyonlarının Bosna-Hersek ve Somali’de yaşadıkları tecrübe sonrasında, 1998 yılında örgüt gündemine girmeye başlayan Kosova sorunu ile, farklı türde bir tecrübe örneği yaşanmıştır. Kosova bölgesinin sahip olduğu nitelik ile sorunun çözüm sürecinde NATO ve BM iş birliği, söz konusu tecrübenin özgünlüğünü ortaya koymaktadır. NATO, tarihinde ilk defa, egemen bir devletin iç işi olan bir sorun karşısında, trajik insan hakları ihlali çerçevesinde geliştirdiği ‘meşruiyet’ kavramına dayanarak, diplomatik çözüm çabalarının bir sonuç vermemesi ve insan hakları ihlallerinin tırmandırılması üzerine, 24 Mart 1999 tarihinde Sırbistan’a yönelik hava saldırı kampanyasını başlatmıştır. Sırbistan’ın Ahtisaari-Chernomyrdin Anlaşmasını kabul ettiği 10 Haziran 1999 tarihine kadar bombardıman sürdürülmüştür. Güvenlik Konseyi’nin 12 Haziran 1999 tarihli **1244 sayılı** kararı, Kosova sorununun çözümüne yönelik bir yol haritası ortaya koymuştur. **1244 sayılı** karar, Kosova İçin Geçici Yönetim yaratılmasına zemin sağlarken; AsTeknik Anlaşmada Yugoslav kuvvetlerinin bölgeden çekilmesini düzenlemiştir. NATO, bölgede tarafları birbirlerinden ayrı tutmak, silahsızlandırmak, düşmanlıkları önlemek, *ad hoc* idari birimin başarılı olmasını sağlamak için Kosova Kuvvetini (KFOR) oluşturmuştur. BM de, insani meselelerde sorumluluk üstlenen ve sivil yönetimin oluşturulması için BM Kosova Misyonunu (UNMIK) kurmuştur. Kosova bölgesinde, NATO askerleri ile birlikte Rusya Federasyonu’na da bir sektör verilerek, ABD’nin tersine sorunu küresel boyutta gören bu ülkenin, çözüm sürecinde yer alması sağlanmıştır. KFOR ve UNMIK’in tam bir uyum içinde çalışmasının yanında, Kosovalı etnik Arnavutlardan barışı koruma ve güçlendirme misyonuna karşı büyük ölçekli tepkilerin olmaması, tam tersine birçok noktada destek görmeleri, eleştirilere karşın bugüne kadar sağlanan başarıda önemli rol oynamıştır. KFOR, bünyesindeki 40.000 civarındaki tam donanımlı ve iyi eğitilmiş askerlerin varlığı, UNMIK’in bölgedeki çalışmalarını kolaylaştıran en önemli unsur olmuştur. KFOR ve UNMIK, zaman zaman, her iki tarafa da (Arnavut ve Sırp) yönelik olarak anti-terörist harekâtlar düzenlemiştir. Özellikle gizli silah depolarının bulunması amacıyla çok sayıda ortak askerî harekât düzenlenmiştir. Bir yönüyle, NATO/KFOR bölgede güçlü bir varlık oluşturmasa, taraflar arasında düşmanlıkların yeniden başlamamasını sağlamak, halklar arasında çok küçük olaylardan gelişen büyük çaplı kitle gösterilerini denetlemek, silahsızlanmayı temin etmek olanaklı değildir. Çünkü UNMIK daha başlangıçtan itibaren, misyonunu yerine getirmekte mali yetersizlikten ve personel eksikliğinden sıkıntı çekmektedir (Ziring-Riggs-Plano, 2005: 251-252).

Dönemin Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Milosevic’in diplomatik müzakereler sürecinde, en çok karşı çıktığı nokta, bir uluslararası barış kuvvetinin Kosova’ya konuşlanmasıydı. Milosevic, bu yöndeki bir kabulü ülkesinin egemenlik hakkının ihlali ve Kosova’nın bağımsızlık sürecinin basamak taşı olarak görmüştü. Güvenlik Konseyi’nin **1244 sayılı** kararı, Kosova sorununun ‘Yugoslavya’nın toprak bütünlüğü içinde çözülmesi’ni öngörmesine karşın, KFOR ve UNMIK’in Kosova’daki varlığı, eyaleti fiili olarak Sırbistan

egemenliğinin dışına taşımıştı. Bu süreçte, UÇK'nın da silahsızlandırılarak "Özel Polis Kuvveti"ne dönüştürülmesi, bağımsız Kosova yolunda atılan adımlar olarak değerlendirilmiştir. Avrupa Kıtası'nda yeni bir siyasal entitenin oluşumunu başlatmakta KFOR ve UNMIK (şu ana kadar) kısmi başarı sağlamışlardır. 2007 yılı içerisinde hazırlanan ve Kosova'ya uluslararası denetim altında bağımsızlık öngören Martti Ahtisaari tasarısı, Güvenlik Konseyinde Rusya ve Çin engelini aştığı takdirde gerçekleşme şansı bulabilecektir. 1997 yılından itibaren büyük oranda ABD'nin yönlendirdiği bir süreç ile bağımsız Kosova'nın uluslararası politikada yer alması gerçekleşebilecektir. ABD, Kosova sorunu süresince sergilediği kararlılıkla, Güneydoğu Avrupa'da kendi himayesinde yeni bir devletin doğumunu sağlarken, benzer sorunlar yaşayan Rusya⁶² ve Çin'e karşı gözdağı vermekte; benzer sorunlar yaşayan halklar yanında itibarını arttırmaktadır. ABD bu yönde bir stratejiyi uygularken, tamamen BM zemininden kopmamaya çalışmaktadır. ABD, Sırbistan gibi egemen bir devletin bombalanmasını 'yasal değil, meşru' kavramıyla aşmaya çalışırken, aynı zamanda uluslararası politikada yeni bir tartışmayı başlatmaktadır. Sırbistan'ın Ahtisaari-Chernomyrdin Anlaşmasını kabul etmesi ile BM'nin devreye girmesi eşzamanlıdır. ABD, KFOR ile NATO için yeni bir süreci başlatırken; UNMIK ile de BM'yi devrede tutmuştur. Bu tarz bir davranış, küresel bir aktörün kendisini meşruiyet çizgisinde tutma görüntüsü verme çabası olarak da görülebilir (Tharoor, September/October 2003: 67-70).

ABD, Kosova sorunu süresince BM ve NATO çerçevesinde geliştirdiği eylemlerle, 21. yüzyılda söz konusu örgütlere, yaratılan 'emsal girişimler' ekseninde, yeni manevra alanı kazandırmıştır. Bir diğer yönüyle ABD, Balkanlar en stratejik bölgelerinden birisinde kendi himayesinde bir devletin oluşumunun kapısını aralamıştır. Müdahale öncesi, Kosova bölgesi yaşadığı iç savaş ortamının dışında, Balkanların kara deliği gibidir. Bölgedeki karmaşa her türlü suç örgütünün bölgede konuşlanmasına olanak tanımaktaydı. Bölgede çatışma ve kargaşanın sona ermesi, gelecekte bölgenin Orta Doğu ve Asya bağlantılı enerji arzının güvenli bir şekilde Batı dünyasına aktarılmasında, tarihsel geçiş bölgesi olma rolü çerçevesinde, çok önemli bir rol oynamasını sağlayacaktır (Fisher, 2002: 75-80, 88-89). ABD veya Batı denetimi dışında ve istikrarsız bir Balkanların bu tür bir rolü oynaması oldukça zordur. ABD, Kosova sorunu karşısında sergilediği kararlılık ile bölgedeki konumunu güçlendirirken, bölgenin Sırbistan denetimi dışına çıkarılması, çatışmaların durdurulması ve istikrarın sağlanmasında NATO'nun varlığının ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya konmuştur.

---

⁶² Boşnak lider Aliya İzzetbegović'in hatıratında verdiği şu bilgi Rusya'nın endişelerini ortaya koymaktadır: 'Duygusal olarak Rusya Sırpların tarafındaydı; ama Bosna-Hersek'in bütünlüğü meselesinde ilkeli davrandı. Rusya içindeki duruma işaret ederek Rus Dışişleri Bakanı Andrei Koziriev, "Bunun için iç nedenlerimiz var" dedi' (Begović, 2003, 312).

Biraz daha ayrıntılı olarak ele aldığımız söz konusu bu bölgelerin dışında, BM barışı koruma ve güçlendirme misyonları, 1990'ların başından itibaren Mozambik'ten Haiti'ye kadar uzanan birçok sorunlu coğrafyada görev almıştır. Yugoslavya'nın dağılması süreci bir yana bırakılırsa, 1990'lı yıllardaki BM misyonları egemen devletlerarasındaki çatışmalardan daha çok iç/etnik çatışmalar üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle Afrika'da yaşanan etnik çatışmalarda sömürge dönemi politikalarının yadsınamaz bir rolü vardır (Ziring-Riggs-Plano, 2005: 245; Carment-James, 1998: 61-62, 65-66). Soğuk Savaş sonrası dönemde özgün karakter taşımaları nedeniyle Afrika'dan iki örnek misyon ele alınacaktır.

22 Haziran 1993'te Uganda ve Rwanda'ya BM Gözlemci Misyonu (UNOMUR) ve 5 Ekim 1993'te Rwanda'da BM Yardım Misyonu (UNAMIR) oluşturuldu (UNAMUR'u kuran **846 sayılı** karar ile UNAMIR'i **kuran 872 sayılı** karar için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/366/31/IMG/N9336631.pdf?OpenElement/http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/540/63/PDF/N9354063.pdf?OpenElement>). Misyonların görevi, Uganda-Rwanda sınırını gözlemek ve Uganda'nın Rwanda'ya silah sevkiyatında bulunmadığını doğrulamaktır. Üç Afrika devleti de misyona gözlemci vermiştir. 6 Nisan 1994'te Rwanda ve Burundi Başkanlarının öldürülmesinden sonra, Rwanda'daki Hutu çoğunluğunun militanları, azınlıktaki Tutsilere, ılımlı Hutu politikacılarına, UNAMIR mevzilerine yönelik saldırılar başlattılar. 10 Belçikalı askerin öldürülmesi üzerine başta Belçika olmak üzere UNAMIR'deki birliklerini geri çekmeleri üzerine, Güvenlik Konseyi UNAMIR'i bir savaşım birimi olarak yetkilendirdi. Bunun üzerine Genel Sekreter, üye devletlerden 5500 kişilik bir askuvvet isteğinde bulundu. Ancak, diğer BM üyeleriyle birlikte, özellikle Belçika ve diğer sömürgeci Batılı devletler, geçmişteki politikalarının söz konusu çatışmaların çıkmasında büyük rolü olmasına karşın, asker göndermekte isteksiz davranmışlardır. Hutu katliamları çok büyük boyutlara ulaşmasına rağmen, yeterli asker desteği alamayan UNAMIR misyonu tam anlamıyla başarısız olmuştur. 1996 yılında bir uzlaşma hükümetinin kurulmasından sonra, UNAMIR'in misyonu sona ermiştir (Ziring-Riggs-Plano, 2005, 246).

Afrika, Batı Avrupa ülkelerinin 1960'lara kadar sömürge yönetimleri altında bulunan bir bölgedir. ABD'nin bu bölgede sömürge faaliyetleri olmamıştır. Başta Belçika ve Fransa olmak üzere diğer Batılı ülkeler de Rwanda'daki katliamlar karşısında sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Bu dönemde ABD, Somali'de BM çerçevesinde merkezî bir yönetim oluşturma çabasıdadır ve büyük sorunlar yaşamaktadır. ABD, bir BM konuşlandırması için yetkilendirmeyi reddetmiş; sadece Temmuz 1994'teki insani kurtarma önlemine katılmıştır. Amerikan yönetiminde, zayıf merkezî yönetimlerin olduğu ve iç savaş yaşayan yerlere girmeme yönünde bir eğilim oluşmaya başlamıştır. Avrupalıların sorumsuzluğu ile ABD'nin söz konusu eğilimi, UNAMIR'in gerekli aspersonel desteği alamaması sonucu, Rwanda'da 800000'in üzerinde

insan ölmüştür (Feil, 1999: 238-245: Hill and Malik, 1996: 197). Bu noktada işaret edilmesi gereken bir husus şudur: geleneksel barış koruma kuvveti, Rwanda benzeri iç savaş yaşayan ülkelerde etkili olamamaktadır. Örneğin Rwanda'da çatışmaları başlatan siyasi suikastların işlenmesinden hemen sonra, yeterli sayıda ve teçhizata sahip bir asbirliğin gelişmelere müdahale etmesi, yüz binlerce insanın ölümünü engelleyebilirdi. Bu bağlamda, önceki örneklerde de görüldüğü üzere, insani müdahale alanında BM-NATO iş birliğinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Lepgold, 1998: 84).

Eritre-Etiyopya arasındaki çatışmalar da BM misyonlarının görev aldığı önemli bölgelerden birisidir. Eritre'nin 1993 yılında bağımsız olmasından sonra, sınır sorunları yüzünden Etiyopya ile barışçıl ilişkiler kurması mümkün olmamıştır. Mayıs 1999'da yeniden çatışmaların başlaması üzerine Genel Sekreter Annan, daha büyük bir çatışmanın çıkmasını önlemek için iki ülke ile temas kurmuştur. Annan, Afrika Birliği Örgütü (OAU) ile birlikte sorunu ele almak üzere özel delegesini bölgeye göndermiştir. OAU, Temmuz 1999 zirvesinde, Eritre ve Etiyopya'nın kuvvetlerini yeniden konuşlandırmak üzere bir çerçeve anlaşması imzalamaları çağrısında bulunmuştur. Bir tarafsız komisyon kurulmuştur. Güvenlik Konseyi'nin özel misyonu Mayıs 2000'de Afrika başkentlerini ziyaret etmiş ve çatışmaya sürekli bir çözüm bulmak amacıyla müzakerelere girişmiştir. Söz konusu çabalara karşın çatışmalar durmamıştır. Güvenlik Konseyi, Doğu Afrika'da barışın bozulması konusunda çok hassas davranmıştır. Uluslararası toplumun girişimleriyle Haziran 2000'de bir barış anlaşması imzalanmıştır. Derhâl düşmanlıklara son verilerek barış anlaşmasını güvence altına almak isteyen Güvenlik Konseyi, 31 Haziran 2000'de Etiyopya ve Eritre'de BM Misyonunu (UNMEE) kurmuştur. Güvenlik Konseyi'nin 30 Ocak 2007 tarihinde almış olduğu **1741 sayılı** karar çerçevesinde UNMEE'nin görevi sürmektedir (**1741 sayılı karar için Bkz.: [http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/224/88/PDF/N0722488.pdf](http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/224/88/PDF/N0722488.pdf?OpenElement)** ? OpenElement; Ziring-Riggs, Plano, 2005: 250-251).

11 Eylül 2001 Sonrası BM Barışı Koruma ve Güçlendirme Misyonlarının Değişen Niteliği

ABD'nin stratejik ve sembolik önem taşıyan iki noktasına (Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon) 11 Eylül 2001 tarihinde düzenlenen terörist saldırı dünya siyasal sisteminde köklü değişimlerin kapısını aralamıştır. 'Terör' ulaştığı boyut ve ortaya koyduğu ya da koyabileceği eylemler itibarıyla uluslararası politikanın tüm aktörlerinin (devletler, BM, NATO, AB vb örgütler) öncelikli gündem maddesi hâline getirilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi 12 Eylül 2001 tarihinde toplanmış, 1368 sayılı kararı almıştır. Güvenlik Konseyi, **1368 sayılı** kararlar, BM Antlaşmasının amaç ve ilkelerini yeniden dile getirmiş; terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe yönelttikleri tehditle, bütün araçlarla mücadele etmekteki kararlılığı ortaya koymuştur. Antlaşma ile uyumlu bireysel ve kolektif meşru savunma

hakkının varlığı kabul edilmiştir. Güvenlik Konseyi, bütün devletleri, bu terörist saldırıları işleyenleri, organize edenleri, destekleyenleri acil olarak adalete teslim etmekte iş birliği yapmaya çağırmıştır. Aynı zamanda, bu eylemleri destekleyenlerin, organize edenlerin ve işleyenlere yardım edenlerin sorumlu olacakları vurgulanmıştır. **1368 sayılı** kararlar, BM Antlaşması'ndaki sorumluluklarıyla uyumlu şekilde, terörizmin bütün şekilleriyle savaşmak ve bu tür saldırıları karşılamak için gerekli bütün adımları atmak gereği ifade edilmiştir (**1368 sayılı** karar için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>).

BM Güvenlik Konseyi'nin 12 Kasım 2001 tarihli **1377 sayılı** kararıyla, 21. yüzyılda uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en ciddi tehditlerden birisinin terörist eylemler olduğunu ilan etmiştir. Karara göre uluslararası terörist eylemler, bütün devletlere ve bütün insanlığa bir tehdittir. Bu eylemler, BM Antlaşması amaç ve ilkelerine karşı olduğu gibi söz konusu eylemleri finanse edenler, planlayanlar, hazırlığı yapanlar da aynı karşıtlık içindedirler. Uluslararası terörizm belası ile savaşmak için, BM Antlaşması ve uluslararası hukukla uyumlu bir şekilde BM üyelerinin aktif katılımı ve dayanışmasını da içeren sürekli ve kapsamlı bir yaklaşım gereklidir. Buna yönelik olarak, **1373 sayılı** Güvenlik Konseyi kararının tamamlanması için gereken adımlar bir an önce atılmalıdır. Yani sorumlu devletler, terörizmi desteklemekten, teröristlere güvenli bölgeler vermekten, mali ve diğer tüm şekillerdeki yardımlarından vazgeçmelidirler (**1377 sayılı** karar için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/633/01/PDF/N0163301.pdf?OpenElement>/ **1373 sayılı** karar için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>).

11 Eylül 2001 tarihli uluslararası terörist eylemin arkasında olduğu belirtilen El-Kaide terör örgütünün merkezinin Afganistan olarak ilan edilmesi, bu ülkeyi, Güvenlik Konseyinin 28 Eylül 2001 tarihli **1373 sayılı** kararında, çok detaylı bir şekilde belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Afganistan'daki Taliban yönetiminin, bu ülkede olduğu ileri sürülen Usame Bin Laden ve takipçilerini iade etmediği ve **1373 sayılı** karardaki yükümlülüklerini yerine getirmediği teziyle hareket eden ABD liderliğindeki koalisyon kuvvetleri, Ekim 2001'de Afganistan'a saldırmışlardır. Kısa sürede Afganistan'da Taliban rejimi devrilmiş, yerine Hamit Karzai liderliğinde Geçici Bir Afgan Hükûmeti kurulmuştur. ABD, İngiliz, Kanada ve Avustralya özel kuvvetlerinden oluşan birliklerle düzenlenen hareketlerle **El Kaide** ve Taliban destekçilerinin yok edilmesi; Karzai Hükûmeti ile de ülkeyi normalleştirme ve merkezî bir yönetim tesis etmek amaçlanmıştır. ABD, müttefikleri ile bir askerî harekâtı başlatmasına karşın, Taliban yönetiminin devrilmesinden hemen sonra, 20 Aralık 2001 tarihli **1386 sayılı** Güvenlik Konseyi kararı ile Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti'nin (ISAF) kurulmasını sağlamış, diğer ülkeler bu kuvvete katkı yapmaya çağırılmıştır. Ancak ISAF, Güvenlik Konseyi yetkilendirilmesi ile kurulmasına karşın, BM tarafından kontrol edilmemektedir

(1386 sayılı karar için Bkz.: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/708/55/PDF/N0170855.pdf?OpenElement>).

Güvenlik Konseyi, 28 Mart 2002 tarihli ve 1401 sayılı kararı ile Afganistan'a BM yardım Misyonunu (UNAMA) yetkilendirmiştir (1401 sayılı karar için Bkz.: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/309/14/PDF/N0230914.pdf?OpenElement>).

UNAMA'nın görevi, Karzai Hükûmeti'nin Afgan halkına olan sorumluluklarını yerine getirmesinin zemini hazırlamak ve Afganistan'daki bütün BM faaliyetlerinin bütünleştirilmesini sağlamaktır. UNAMA, geçiş döneminin sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi, iyi yönetim, hukuk, düzen ve güvenliğin Afganistan'da kalıcı bir şekilde yerleşmesini temin için çaba göstermektedir. UNAMA personeli bunu sağlamak amacıyla ülkenin en riskli bölgelerinde görev yapmaktadır. Çünkü Afganistan'ın sınır ve yüksek bölgelerindeki El Kaide ve Taliban'ın varlığı ve yerel savaş liderlerinin Karzai'nin merkezî otoritesini kabul etmemeleri, alt-yapı yoksunu bu ülkede merkezî yönetimin oluşturulmasını büyük oranda zorlaştırmaktadır. Güvenlik Konseyi, başlangıç olarak, 1444 sayılı kararla ISAF'ın görev süresini Aralık 2003'e kadar uzatmıştır. 10 Ağustos 2003'te ISAF'ın sorumluluğu NATO'ya geçmiştir. NATO, tarihinde ilk defa, Avrupa sınırlarının ötesinde bir askerî harekâtın sorumluluğunu üstlenmiştir. NATO, ISAF aracılığıyla Afganistan'ın barışçıl bir devlete dönüştürülmesini üstlenmiştir. ISAF ve UNAMA iş birliği, bugüne kadar BM ve NATO arasında kurulan en geniş çaplı ve farklı nitelikte bir iş birliğidir (Ziring-Riggs-Plano, 2005: 253-254). Uluslararası topluma, BM ve NATO'nun Afganistan eylemi, 'zayıf veya başarısız' bir devletin, istikrarlı ve barışsever bir devlete dönüştürülmesini amaçlayan bir girişim olarak sunulmaktadır. Güvenlik Konseyi, 23 Mart 2007 tarihli 1746 sayılı kararla UNAMA'nın görev süresini 23 Mart 2008'e kadar uzatmıştır. 1746 sayılı kararla UNAMA'nın uzun süreli misyonu, çok geniş bir çerçevede tanımlanmaktadır (1746 sayılı karar için Bkz.: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/280/47/PDF/N0728047.pdf?OpenElement>).

Bu bir yönüyle, tarihte güçlü merkezî bir yönetimin olmadığı Afganistan'da merkezî bir yönetim kurmayı; diğer yönüyle de İngiltere'nin en güçlü olduğu dönemde dahi kontrolü altına alamadığı en stratejik geçiş yollarını topraklarında barındıran Afganistan'ı kontrol altına almayı içermektedir.⁶³ Afganistan, İran ile sınır komşusu olmanın ötesinde, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile de çok yakın temas kurma olanağına sahiptir. Bunun dışında Afganistan, 21. yüzyılda önemli nüfus ve güç merkezine dönüşmesi beklenen Çin ve Hindistan'a çok yakın bir bölgedir. Bu noktada, çok yönlü bir stratejinin araçları gibi gözüken/algılanan ISAF ve UNAMA'nın başarılı olamaması, başta ABD olmak üzere Batı dünyasının ve uluslararası örgütlerin çok büyük bir prestij kaybı

⁶³ Afganistan'a ilk askerî harekâta katılan üç devletin (ABD, Avustralya ve Kanada) eski İngiliz sömürgeleri olduğu unutulmamalıdır.

yaşamısına neden olacaktır. Başta Çin, Rusya ve Hindistan'ın, kendi güvenlik alanlarında ABD liderliğindeki koalisyonun yürüttüğü eylemleri çoğunlukla seslerini yükseltmeden ancak çok dikkatle izlediklerine kuşku yoktur.

BM, İkinci Dünya Savaşı sonrası 'sömürgelerin bağımsızlaşması' sürecinin son örneklerinden birisi olan 'Doğu Timor'un, 21. yüzyılın başında bağımsız ve egemen bir devlet olmasına tanık olmuş ve katkı yapmıştır. 1974 yılında Portekiz'den bağımsızlığını kazanan Doğu Timor halkının bağımsız olmak isteyenler ile Endonezya'ya katılmak isteyenler arasında ikiye bölünmesi ile iç savaş çıkmıştır. Endonezya, Portekiz'in bıraktığı güç boşluğunu doldurmuş, bölgede hâkimiyet tesis etmiş ve Doğu Timor'u 27. eyaleti olarak ilan etmiştir. Ancak BM, Endonezya'nın bu girişimini geri çekmesini istemiştir. Endonezya, üzerine gelen baskılar üzerine, özel bir statüde bölgeyi kendi kontrolünde tutmak istemiştir. Güvenlik Konseyi, süreci izlemek üzere 11 Haziran 1999 tarihinde aldığı **1246 sayılı** kararla, Doğu Timor İçin BM Misyonunu yetkilendirmiştir (**1246 sayılı** karar için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/174/13/PDF/N9917413.pdf?OpenElement>).

Ağustos 1999'da yapılan referandumda, Doğu Timorluların % 78.5'i otonomiyi reddetmiş ve bağımsızlık yönünde oy kullanmıştır. Endonezya özel kuvvetlerinin ve Timorlu muhaliflerin şiddete başvurması üzerine BM Genel Sekreteri ve Güvenlik Konseyi, düzeni yeniden kurmak için diplomatik temaslara ağırlık vermişlerdir. Güvenlik Konseyinin 15 Eylül 1999 tarihinde aldığı **1264 sayılı** kararla Avustralya'nın liderliğinde Doğu Timor'da Uluslararası Kuvveti (INTERFET) yetkilendirmiştir (**1264 sayılı** karar için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/264/81/PDF/N9926481.pdf?OpenElement>). INTERFET'in görevi, Doğu Timor'da barış ve güvenliği kurmak, insani görevlerini gerçekleştirmede UNAMET'i desteklemektir. Bu arada, Endonezya ve Portekiz arasında yapılan bir anlaşma ile her iki ülke Doğu Timor üzerindeki yetkilerini BM'ye devretmişlerdir. Güvenlik Konseyi, Genel Sekreter'in hazırlamış olduğu rapor üzerine, 25 Ekim 1999 tarihinde almış olduğu **1272 sayılı** kararla Doğu Timor'da BM Geçici Yönetimi (UNTAET) kurulması çağrısında bulunmuştur (**1272 sayılı** karar için **Bkz.:** <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/312/77/PDF/N9931277.pdf?OpenElement>).

UNTAET, siyasal, sivil ve sosyal sorumluluklar yerel Doğu Timor halkına devredilinceye kadar bölgenin tam yönetiminden sorumlu bütünleşmiş ve çok boyutlu bir barış koruma harekâtıdır. 2000 Şubatında da INTERFET'in askerî harekâtları UNTAET'e bağlanmıştır. 30 Ağustos 2001'de seçmenlerin % 91'nin katılımıyla yeni bir anayasa hazırlamak üzere 88 üyeli bir Kurucu Meclis seçilmiştir. Doğu Timor'u egemen bir devlet olarak bağımsızlığa hazırlamak üzere geçici hükûmetler oluşturulmuştur. Ülkenin ilk anayasası, Mart 2002'de yürürlüğe girmiştir. Paramentosunun resmen açıldığı tarih olan 20 Mayıs 2002'de Doğu Timor bağımsız bir devlet olmuştur. Güvenlik Konseyi 17 Mayıs 2002 tarihinde **1410 sayılı** kararıyla Doğu Timor'da BM Destek Misyonunu

(UNMISSET) yetkilendirmiştir. Başlangıçta 12 aylık bir süre ile kurulan UNMISSET ile ülkede barış ve istikrar ortamının kurulmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır. UNMISSET, Genel Sekreter'in özel temsilcisi tarafından yönetilmekte, sivil polis, çarpışmaya hazır asker, uluslararası sivil görevli, Sivil Destek Grubu için uzmanlar, yerel görevliler ve BM gönüllerini içeren 8000'in üzerindeki bir personelden oluşmaktadır (Ziring-Riggs-Plano, 2005: 254-256).

Güvenlik Konseyi 25 Nisan 2005 tarihinde aldığı **1599 sayılı** kararla Doğu Timor'da (resmi adı Timor Leste) siyasi bir misyon kurmuştur. Timor Leste'de BM Bürosu (UNOTIL), kısaca, etkili ve demokratik bir sivil yönetimin oluşması için hükümetlere yardımcı olmak amacını taşımaktadır (*1599 sayılı karar için Bkz.: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/326/31/PDF/N0532631.pdf?OpenElement>*). Güvenlik Konseyi'nin 22 Şubat 2007 tarihinde aldığı **1745 sayılı** kararda belirtildiği üzere, Timor Leste'de BM Bütünleşmiş Misyonu (UNMIT), ülkenin karşılaştığı siyasi, ekonomik, toplumsal ve dış dünya ile ilişkilerle ilgili sorunlarını aşmaya yardımcı olmaya çalışmaktadır (*1745 sayılı karar için Bkz.: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/247/37/PDF/N0724737.pdf?OpenElement>*).

Soğuk Savaş Sonrası BM Barış Koruma ve Güçlendirme Misyonlarına Türkiye'nin Katılımı

San Francisco Konferansında Kanada'nın teklifinin desteklenmesi sonucu kabul edilen 'orta büyüklükte güç' kategorisi, Güvenlik Konseyi'ne seçilebilme yeterliliğine sahip olmayı ifade ettiği gibi uluslararası barış ve güvenliğe büyük devletlerin yanında en çok katkı yapabilecek devletleri de içermektedir. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na katılımı ve bu süreçte BM'nin yapılandırılması, dünya sisteminde bozulan güç dengelerini yeniden tanımlayarak kurmak anlamına gelmektedir. BM'nin üzerinde temellendiği 'uluslararası barış ve güvenlik' kavramı, yeni statükoyu ifade etmektedir. Statükonun bozulmasından en çok orta büyüklükteki devletlerin zarar göreceği varsayıldığından, yeni uluslararası politika ortamında, söz konusu ölçekteki devletlerin olumlu yöndeki katkısı sisteme aktarılmak istenmiştir. Gerçekten de küresel ve bölgesel düzeyde barış ve istikrarın bozulmasının olumsuz etkilerini (büyük devletlere nazaran) orta büyüklükteki devletler çok daha yakından yaşamaktadırlar (Neack, 1995:183).

Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye, sömürge dönemi kalıntısı sorunlar karşısında oluşturulan BM barışı koruma ve güçlendirme misyonlarında bir rol almamıştır. Çünkü Türk dış politikasını oluşturan seçkinler, BM ve NATO'nun sağlamasını bekledikleri kolektif güvenliği, Sovyet komünist yayılma tehdidini karşılama çerçevesinde tanımlamışlardı. Komünist yayılma tehdidinin karşılanması, statükonun korunması, dolayısıyla uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması anlamına geliyordu. Türk dış politikasında hâkim olan anlayış, Güvenlik Konseyi'nin Güney Kore'ye yardım çağrısına 4.500 kişilik bir tugayla katılma ve 1952'de NATO üyeliği ile giderilmiştir. Soğuk Savaş sonrası, sıkı

veya gevşek iki kutuplu dünya sisteminin sağladığı nispi istikrar ve denetim olanaklarının ortadan kalkması, oldukça dinamik bir uluslararası politika ortamının gelişmesine yol açmıştır. İdeolojik yönelimli dış politikaların yerini, tarihsel temelli ve dönemsel gelişmelerin tetiklediği dış politika tercihleri almıştır. Bu başlık altında, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası BM'nin kolektif güvenliği sağlama aracı olarak devreye soktuğu, barış koruma ve güçlendirme misyonları karşısındaki yaklaşımı, örnek olaylar çerçevesinde çözümlenmeye çalışılacaktır.

Soğuk Savaş sonrası ilk büyük krizin 2 Ağustos 1990'da Orta Doğu'da patlak vermesi, bir önceki dönemdeki Türk dış politikasının temel parametrelerinin gözden geçirilmesi ve köklü bir revizyonuna zorlamıştır. Soğuk Savaş döneminde Arap dünyasının sorunlarına karşı mesafeli, dengeli ve karışmama yönünde bir dış politika algı ve uygulamasına sahip Türkiye'deki askeri-sivil bürokrasi, birden ortaya çıkan bu krize hazırlıksız yakalanmıştır. ABD liderliğindeki Batı dünyasının Birinci Körfez Krizi'ne verdiği tepki ve ortaya konan 'yeni dünya düzeni ve ilkeleri' söyleminin, Soğuk Savaş sonrası dünya siyasal sisteminin yeniden tasarımının bir parçası olduğu görülebilir ve daha aktif bir dış politika çizgisi oluşturulabilirdi. 25 Haziran 1950 Kuzey Kore saldırısı karşısında Güvenlik Konseyinde olmayan uyum, 2 Ağustos 1990 tarihinde vardı. Sovyetler, Çin, Fransa gibi Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri, yeni dünya düzeninde ABD'nin izleyeceği dış politika çizgisine karşı derin endişe duymalarına karşın, BM Antlaşması'nın 7. bölüm 42. madde çerçevesinde karar almasına engel olmadılar. Fransa Cumhurbaşkanı Mitterrand, sorunun diplomasi aracıyla çözümlenmesi için büyük çaba göstermesine karşın, 17 Ocak 1991'de başlayan saldırıda Müttefik kuvvetler içerisinde yer almıştır.

Irak krizi karşısında Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararlarına ilk uyan ülkelerden olmasına karşın, dönemin Cumhurbaşkanı Özal'ın aktif diplomasi izlemesi çok fazla eleştirilmiş ve müttefik kuvvetlerine katılma yönündeki isteği asbürokrasinin dışında bakanlar kurulundan istifalara neden olmuştur. İstifaların nedeni, büyük oranda, 12 Ağustos 1990 tarihinde toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 126. oturumunda Başbakanlık tezkeresinin görüşülmüş, yapılan oylamada tezkerenin 151 olumsuz oya karşılık, 216 olumlu oyla kabul edilmesiydi. Tezkere, 1982 Anayasasının 92. maddesi çerçevesinde, ülkesel çıkarların korunması amacıyla yürütmeye askuvvet kullanımına başvurma yetkisini tanıyordu (**TBMM Tutanak Dergisi**, 12.8.1990: 478). Yürütmenin şartlı askuvvet kullanımına başvurusunun yolunu açan tezkeredeki esnek ifadeler ve Cumhurbaşkanı Özal'ın bu yöndeki açıklamaları/girişimleri istifaların ardındaki nedendi. 12 Ekim 1990'da Dışişleri Bakanı Ali Bozer, 18 Ekimde Savunma Bakanı Safa Giray ve 3 Aralıkta da Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay istifa etmişlerdir. Bakanlar Kurulundan, askeri-sivil bürokrasiden gelen tepkilere, basın ve kamu oyunun (ancak kamu oyu'nu basının yönlendirmesi gözden uzak tutulmamalıdır) büyük orandaki

karşıtlığı eklenince, BM şemsiyesi altında ABD liderliğinde Irak'a karşı yürütülen askerî harekâta Türkiye katılmamıştır. Türkiye'nin dışarıda kalması, önemli oranda, Irak gelişmelerinin sonraki aşamalarında devre dışı kalması sonucunu doğuracaktır.

Türkiye, 1991 yılının ikinci yarısından itibaren, dağılma sürecine giren Federal Yugoslavya Cumhuriyeti nedeniyle Balkanlar bölgesinde de yeni bir istikrarsızlık dalgası ile karşılaşacaktır. Türkiye, başlangıçta Yugoslavya'nın dağılmasını mikro milliyetçi hareketlerin güçlenmesi olarak gördüğünden, bu ülkenin bütünlüğünü koruması yönünde bir eğilim içinde olmuştur. Ancak 1991 yazında Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve Almanya'nın kararlı tutumu neticesinde AB tarafından da tanınmaları, Türkiye'nin bu eğilimini değiştirmesine yol açmıştır. 1992 baharında Bosna-Hersek'in de bağımsızlığını ilan etmesi bölgedeki çatışma dinamiğini arttırmıştır. Mayıs 1992-Ağustos 1995 yılları arasında yaşanan Bosna-Hersek-Sırbistan savaşı süresince Türkiye, BM Güvenlik Konseyi nezdindeki girişimleri ile **713 sayılı** Karar çerçevesinde uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasını ya da Boşnaklara yönelik hafifletilmesi yönünde çaba harcamış ancak başarılı olamamıştır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu yöndeki bir tasarı, 29 Haziran 1993 tarihinde toplanan Güvenlik Konseyi tarafından altı olumsuz, dokuz çekimser oy ile reddedilmiştir (**The Yearbook of UN's**, 1993, 465). Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1994 tarihinde almış olduğu 900 sayılı kararla, Balkan ülkelerinin da UNPROFOR içinde asker bulundurabilecekleri ifade edilmiştir. Türkiye'nin UNPROFOR'a katılma isteği, 22 Mart 1994'te Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmıştır. Bunun üzerine, Sırbistan ve Karadağ, 25 Mart 1994'te yayımladıkları bir karşıt bildiri ile Türkiye'nin Boşnakları destekleyen bir dış politika izlediği gerekçesiyle bölgede asker konuşlandırmasına izin verilmemesini istemişlerdir. Türkiye, Güvenlik Konseyinin onayı üzerine Ağustos 1994-Aralık 1995 tarihleri arasında UNPROFOR'a 1.450 kişilik alay seviyesinde bir askuvvet tahsis etmiştir. Dayton Anlaşmasının tamamlanmasından sorumlu olan NATO'nun IFOR ve SFOR kuvvetlerine katılım, UNPROFOR'a tahsisli Türk Barış Gücü takviye edilerek tugay düzeyine çıkarılması ile sürdürülmüştür. Aralık 2004'ten itibaren Türk Barış Gücü, EUFOR bünyesinde görev yapmaktadır. http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_De_stekleme_Harekatina_Katkilari.htm.

Türkiye, Soğuk Savaş sonrası, Balkanlar ve Orta Doğu gibi barış ve istikrar ortamının bozulmasından doğrudan etkileneceği bölgelerin dışında da BM barışı koruma ve güçlendirme misyonlarına dâhil olmuştur. Bu katılımların ilkinin yöneldiği alan bir iç savaş yaşayan Somali'dir (Somali gelişmeleri için Bkz.: Cohen, 1994, 51-53). BM Genel Sekreteri'nin, 22 Temmuz 1992 tarihinde Güvenlik Konseyine Somali gelişmeleri hakkında son derece olumsuz görüşleri içeren raporunu sunması ile süreç başlamıştır. Güvenlik Konseyi, 27 Temmuz

1992 tarihli toplantısında aldığı 767 sayılı kararla, Somali'deki çatışan gruplarla iş birliği yapmadan müdahale kararı almıştır (767 sayılı Karar için **Bkz.: [http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/342/21/IMG/N9234221.pdf?Open Element](http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/342/21/IMG/N9234221.pdf?Open+Element)**). Daha önceki bölümde de işaret ettiğimiz üzere ABD, bu girişimle BM şemsiyesi altında zayıf bir devleti etkili bir merkezî yönetime kavuşturmayı düşünmüştür. Burada Türkiye açısından önemli nokta, 1 Mayıs 1993'te UNOSOM II'nin komuta kademesinde yapılan bir değişiklikle General Çevik Bir'in komutanlığa getirilmesidir (Cohen, 1994, 74). Türkiye'nin BM'nin bu tarz bir girişiminde, bu tarz bir rolü üstlenmesi son derece anlamlıdır. Birinci Körfez Krizi ve savaşında BM şemsiyesi altında yürütülen askerî harekâta katılmayan Türkiye'nin, UNOSOM II gibi çok iddialı bir misyonda komuta kademesinde verilen rolü üstlenmesi, ne tür bir stratejik anlam taşıyabilir? ABD açısından, Somali gibi Sünni Müslüman bir ülkede, Türkiye gibi Sünni Müslümanların çoğunlukta olduğu bir ülkenin katılımı, BM harekâtının yürütülmesini kolaylaştırabilirdi. Ancak bu beklenti gerçekleşmemiş ve 1995'ten itibaren ABD bu misyondan çekilmiştir. ABD'nin misyondan çekilmesi, BM girişiminin de etkisizleşmesi sonucunu doğurmuştur. BM Genel Sekreterinin Somali'de yaşanan iç gelişmelere dikkat çekmesi ile başlayan süreç, ABD liderliğindeki görev gücü UNITAF'ın dağıtılması ve UNOSOM II'den çekilmesiyle sona ermesi bir gerçeği de ortaya koymuştur: BM'nin barışı koruma ve güçlendirme misyonları, ABD gibi büyük güçlerin desteğini çekmesiyle gündemden düşebilmektedir. Bir diğer bakış açısıyla, uluslararası toplumun çoğunluğunun veya bütününün katılımı olmaksızın ya da büyük güçlerin bu yönde bir iradesi olmaksızın, Somali benzeri iç savaş yaşayan ülkelerde başarı sağlamanın zorluğu ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, orta büyüklükteki devletlerin desteği de başarı sağlanmasında çok önemlidir ancak, belirleyici değildir.

11 Eylül 2001 saldırısının düzenleyicisi olduğu ileri sürülen El-Kaide lider ve elemanlarının Afganistan'da olduğu iddiası, ABD'nin Ekim 2001'de İngiltere, Kanada ve Avustralya ile birlikte bu ülkeye müdahalesine yol açmıştı. Aralık 2001'de müttefik ülkelerin Taliban rejimini devirmesi ve Karzai liderliğinde bir Geçici Afgan Yönetimi'nin yaratılmasından sonra, başarısız Somali girişimi ile benzer amacı taşıyan bir proje devreye sokulmuştur. Afganistan'da güçlü ve demokratik bir merkezî yönetim oluşturmak. Türkiye, Güvenlik Konseyi, kararlarına dayalı olarak kurulan ISAF'a başlangıçta 300 kişilik bölük düzeyinde katılmış, Haziran 2002-Şubat 2003 döneminde 1300 kişilik tabur düzeyine yükseltilecek birliğimiz, komuta görevini de yerine getirmiştir (**[http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm](http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm)**). 19 Kasım 2003 tarihinde eski TBMM başkanlarından Hikmet Çetin'in NATO Genel Sekreteri George Robertson tarafından NATO'nun Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi olarak atanması da Türkiye açısından önemli bir prestij kaynağı olmuştur. Türkiye, ISAF tarafından düzenlenen askerî harekâtlara

katılmamakta, daha çok eğitim ve imar faaliyetleri noktasında görev üstlenmektedir. Türkiye, Taliban gibi ideolojisine bütünüyle karşı olduğu bir kesim dahi olsa, Afgan halkı ile karşı karşıya kalmak istememektedir. Atatürk döneminden bu yana Türk dış politikasında özel bir yer işgal etmiş olan Afganistan'da ISAF bünyesinde bir Türk askerî birliğinin görev yapması, son derece önemlidir. 11 Eylül 2001 sonrası gelişmeleri göz önüne alındığında bu hususun önemi çok daha iyi anlaşılabilir. Afganistan'a ilk askerî harekâtı başlatan ülkelerle, daha sonra ISAF'ın değişen katılımcı üye profili göz önüne alındığında bu nokta daha çok netlik kazanacaktır.

Türkiye, 2 Ağustos 1990'da patlak veren Birinci Körfez Krizi'ne karşı, BM kararlarına dayalı olarak ABD liderliğinde oluşturulan koalisyon kuvvetlerine katılmamıştı. Dönemin Cumhurbaşkanı Özal'ın katılma yönündeki isteği, çok yönlü bir karşıt blokla tıkanmıştı. Özal karşıtı bloğun en güçlü argümanı, Arapların kendi iç sorunlarına Türkiye müdahil olmamalıydı. Arap dünyası ile ilişkiler belirli bir dengede ve ekonomik çerçevede tutulmalıydı. Türkiye, Orta Doğu sorunlarının içine çekilmemeliydi. 12 Temmuz 2006'da patlak veren Lübnan-İsrail savaşı, bu argümanlara önemli bir darbe vurdu. Türkiye, Güvenlik Konseyi'nin **1701 sayılı** kararı çerçevesinde yetkileri genişletilen UNIFIL II'ye, TBMM'nin 5 Eylül 2006'da aldığı bir kararla katılma kararını almıştır. Dış etkiye çok açık ve mezhepler arası dengeye dayalı çok kırılğan bir iç siyasal ortama sahip Lübnan'da görev yapacak BM misyonuna katılım, Kasım 2002 seçimleriyle iktidara gelen Ak Parti hükümeti'nin Orta Doğu'ya yönelik dış politika algısı ile çok yakından ilgilidir. Bu dönem Türk dış politika algısı, Türkiye'nin Orta Doğu'daki uyuşmazlıkların çözüm sürecinin dışında kalmaması ve aktif bir dış politika izlemesi yönündedir (Altunışık, 2007, 24-26). ABD ve AB ile ilişkilerini güçlü bir zeminde geliştiren Türkiye, Orta Doğu'daki uyuşmazlıkların çözümünde de önemli bir rol oynayabilecektir. Bu rol, Batı dünyası açısından da vazgeçilmezdir. Türkiye'nin demokratik ve laik siyasal yapısı, söz konusu rolünü daha da güçlendiren araçlardır. Ancak bu aşamada Türkiye'nin dikkatli olması gereken nokta, Orta Doğu'da ABD ve AB tarafından tanımlanmış bir rolü oynamak değil, realpolitik dengeleri göz önünde tutarak etkili ve aktif bir dış politika çizgisi oluşturmaktır.

SONUÇ

I. ve II. Dünya Savaşlarının patlak vermesinin çok köklü nedenleri olsa da, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden uyuşmazlıkların çözümünde, geniş tabanlı ve etkili bir kolektif güvenlik eyleminin geliştirilememesinin bu sürece katkı yaptığına kuşku yoktur. Bu noktayı göz önünde tutan İkinci Dünya Savaşının galipleri, MC'nin eksiklerini BM yapılanmasında gidermeye çalışmışlardır. Ancak ortak bir BM ordusu oluşturulması projesinin dayanağı BM Antlaşmasınının 43. maddesi müzakereleri, daha başlangıçta çökmüştür. Soğuk Savaş dönemi BM barışı koruma ve güçlendirme misyonlarının arka planında ABD ve Batılı ülkelerin desteği olduğu kadar, Soğuk Savaş sonrasında da bu görünüm değişmemiştir. 1990 sonrası BM Güvenlik Konseyi'ni bu yönde

işleten ve bu tarz misyonların oluşumuna (mali ve askuvvet olarak) katkı veren, katkısını çektiği zaman sistemin işlemez hâle geldiği ülke, ABD'dir. Soğuk Savaş sonrasında ABD, BM misyonları ve NATO kuvvetleri ile Balkanlar'da, Orta Doğu'da ve Asya'nın en stratejik noktalarından Afganistan'da etkili bir pozisyonudur. Bir anlamda, söz konusu bölgelere yerleşmiş ve kontrol etmektedir. Söz konusu bölgeler ya önemli enerji kaynaklarını barındırmaktadır ya da önemli geçiş güzergâhlarını barındırmaktadır.

ABD, Soğuk Savaş sonrası ilan ettiği 'büyük tasarım' çerçevesinde, Afganistan ve Irak'ta denediği şekilde, 'zayıf ve başarısız devletleri' piyasa ekonomisine dayalı demokratik rejimlere dönüştürme çabası içindedir. BM ve misyonları bu projenin en güçlü aracı konumundadır. Ancak ABD dış politikasının Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında demokrasi dışı rejimlerle kurduğu yakın ilişkiler, 'büyük tasarım'ın yöneldiği hedefler açısından, ciddi bir şekilde sorgulanmasına yol açmaktadır. Artık ABD, kendi çizgisindeki diktatörlüklerin yerini, kendi çizgisinde demokrasilerle değiştirmek istemektedir. Türkiye'nin rolü bu noktada önem kazanmaktadır. Güçlü demokratik değerlere ve ekonomik güce sahip bir Türkiye kendi jeopolitik ve jeo-kültürel önceliklerini/değerlerini de göz önünde tutarak geliştireceği bir dış politika yaklaşımı ile gerek BM misyonlarında gerekse bölgesel ve küresel düzeyde çok önemli bir rol oynayabilecektir. Aksi takdirde, özellikle Afganistan'daki ISAF ve UNIFIL II vb. misyonlar, bir noktadan sonra işgal gücü olarak görülmeye başlanacaktır. Bu tarz misyonlarda yer alan Türkiye'nin pozisyonu da son derece sorunlu ve sorgulanır olacaktır. Çünkü barışı koruma ve güçlendirme misyonlarının yöneldiği alanlar, Batı dünyası ile (ABD dâhil) emperyal ilişkiye/geçmişe sahip Üçüncü Dünya ülkeleridir. Söz konusu ülke halkları, BM misyonlarına yaklaşımlarında geçmiş tecrübelerini ve ilişkilerinin niteliğini sürekli göz önünde tutmaktadırlar. Türkiye, hiçbir zaman bu geçmişin, 21. yüzyılda farklı kavram ve yöntemlerle yeniden üretilen misyonların/rollerin parçası olarak algılanma riski olan askuvvet kullanımı eylemlerinde, BM şemsiyesi altında dahi olsa yer almamalı ya da pozisyonunu net bir şekilde ortaya koymalıdır. 19. yüzyıl emperyalizminin de, Batı dünyası açısından bir 'kutsal misyon' olarak algılandığı ve sunulduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Archer, Clive, (1992), **International Organizations**, London: Routledge, 136-138.

Arend, Anthony Clark and Beck, Robert J., (1993), **International law and the Use of Force-Beyond the UN Charter Paradigm**, New York: Routledge, 54-55.

Altunışık, Meliha Benli, (2007), **Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları**, İstanbul: Tesev Yayınları, 24-26.

Begoviç, Aliya, (2003), **Tarihe Tanıklığım**. Alev Erkilet ve diğlerleri (tercüme), İstanbul: Klasik, 259, 312.

Bennett, A Leroy, (1988), **International Organizations Principles and Issues**, Fourth Edition, New Jersey: Prentice-Hall International, Inc., 145.

Bennett, Marc, (September 1991), "The Superpowers and International Institutions", **The Western Political Quarterly**, 44/3, 758-760.

BM Enformasyon Merkezi, (1997), **BM Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü**, Ankara.

Carment, David-James, Patrick, (1998), "The United Nations at 50: Managing Ethnic Crises-Past and Present", **Journal of Peace Research**, 35/1, 61-62, 65-66.

Claude, Inis L. Jr., (1994), "Collective Legitimization as a Political Function of the United Nations". Friedrich Kratochwil, Edward D. Mansfield (ed.), **International Organization: A Reader**, New York: Harper Collins College Publishers, 193-196.

Cohen, Herman J., (1994), "Intervention In Somalia", Allan E. Goodman (ed.), **The Diplomatic Records 1992-1993**, San Francisco: Institute for the Study of Diplomacy, 51-53, 74.

Donnelly, Jack, (1994), 'Human Rights and International Organizations: States, Sovereignty, and th International Community'. Friedrich Kratochwil, Edward D. Mansfield (ed.), **International Organization: A Reader**, New York: HarperCollinsCollegePublishers, 216-217.

Feil, Scott R., (1999), "Preventing Genocide: How the Early Use of Force Might have Succeeded in Rwanda". Adel Safty (ed.) **Leadership and Conflict Resolution**, Famagusta: Eastern University Press, 238-245.

Fisher, Keith, "A meeting of blood and oil: the Balkan factor in Western energy security", **Journal of Southern Europe and the Balkans**, 4/1, 75-80, 88-89.

Goulding, Marrack, (April 1999), "The United Nations and Conflict in Africa since the Cold War", **African Affairs**, 98/391, 155, 161, 163-164.

Gönlübol, Mehmet, (1975), **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF yayınları, 296-299.

Haas, Ernst B., (1994), "Collective Conflict Management: Evidence for a New World Order". Friedrich Kratochwil, Edward D. Mansfield (ed.), **International Organization A Reader**, New York: Harper Collins College Publishers, 216, 243-247.

Hilderbrand, Robert C., (1990), **Dumbarton Oaks The Origins of United Nations and the Search for Postwar Security**, Chapel Hill and London, The University of North Carolina Pres, 136-149, 156-158.

Hill, Stephen M. and Malik, Shahin P., (1996), **Peacekeeping and The UN**, Brookfield, Ut.: Dartmouth Publication, 197.

Holbrooke, Richard, (1999), **Bir Savaşı Bitirmek**, (çeviren: Belkıs Çorakçı Dişbudak), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 71, 90-91, 127, 132, 139, 164.

Hoopes, Townsend and Brinkley, Douglas, (1997), **FDR and The Creation Of the U. N.**, Printed in the United States of America, 118.

Jacobson, Harold K., (1995), **Network of Interdependence International Organizations and Global Political System**, New York: Alfred A. Knopf, Inc., 177-178.

Kupolati, Major-General R. M., (1999), "United Nations Peace Keeping Operations: Leadership Challenges". Adel Safty (ed.) **Leadership and Conflict Resolution**, Famagusta: Eastern University Pres, 403.

Langford, Tonya, (1999), "Things Fall Apart: State Failure and the Politics of Intervention", **International Studies Review**, 1/1, 59-79.

Lepgold, Joseph, (1998), "NATO's Post-Cold War Action Problem", **International Security**, 23/1, 84.

Murphy, John F., (1995), "United Nations Legal Order", **Volume I**. Oscar Schachter and Christopher C. Joyner (ed.), AS Cambridge: Cambridge University Press., 282-283.

Neack, Laura, (1995), "UN Peace-Keeping: In the Interest of Community or Self?", **Journal of Peace Research**, 32/2, 183, 185.

Ryan, Stephen, (1998), **The United Nations and International Politics**, Washington DC: Cambridge, Mass., Distributed by Harvard University Press, 111-112.

Semb, Anne Julie, (2000), "The Practice of UN-Authorized Interventions: A Slippery Slope of Forcible Interference?", **Journal of Peace Research**, 37/4, 484-485.

Shimizu, Hirofumi-Sandler, Todd, (2002), "Peacekeeping and Burden-Sharing, 1994-2000", **Journal of Peace Research**, 39/6, 651-653.

Thakur, Ramesh, (1994), "From Peacekeeping to Peace Enforcement: the UN Operation in Somalia", **The Journal of Modern African Studies**, 32/3, 395-398.

Thâlâkada, Nigel, (1997), "China's Voting Pattern in The Security Council", **1990-1995**, (Edited by Bruce Russett), London, MacMillan Pres, 1997, 91, 97.

Tharoor, Shashi, (September/October 2003), "Why America Still Needs the United Nations", **Foreign Affairs**, 82/5, s.

Varynen, Raimo, (1985), "Focus On: Is There a Role for the United Nations in Conflict Resolution?", **Journal of Peace Research**, 22/3, 191-193.

Yeltsin, Boris, (2000), **Geceyarısı Günlükleri**, (Çeviren: Ahmet Fethi), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 225.

Ziring, Lawrence-Riggs, Robert E.-Plano, Jack C., (2005), **The United Nations International Organization and World Politics**, London: Thomson & Wadsworth, 237-238, 239-240, 241, 243-246, 251-256.

Sürelî Yayınlar

Keesing's Contemporary Archives (News Digest) for August 1990/37638, 37990.

TBMM Tutanak Dergisi, 12.08.1990, 478.

The Yearbooks of the UNs, 1992/344-349; 1993/440-450, 1993/288-303, 1993/465.

WEB

Metindeki Güvenlik Konseyi kararları için **Bkz.:** <http://www.un.org/documents/scres.htm>.

http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyeni_n_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm.